

FENICJA

1. Warunki geograficzne, surowce, zajęcia ludności:

- Fenicja to kraina na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego, na północ od Palestyny i na zachód od gór Libanu. Fenicjanie to lud semicki, który na wybrzeżu Morza Śródziemnego założył szereg miast – państw. Zaliczamy do nich: **Tyr, Sydon, Byblos, Ugarit i Arados**. Fenicja miała niewiele ziemi uprawnej i musiała sprowadzać żywność.
- Położenie geopolityczne Fenicji, między Egiptem, a Hetytami i Mezopotamią, powodowało, że państwa fenickie często podporządkowywały się jednemu z sąsiadów. W I tys.p.n.e. zostały włączone w granice Persji, a następnie podbite przez Aleksandra Macedońskiego w IV w.p.n.e.
- Fenicjanie zajmowali się głównie rzemiosłem i handlem. Byli doskonałymi żeglarzami, którzy sprowadzali towary z całego basenu Morza Śródziemnego. Wymieniali wyroby rzemiosła fenickiego na surowce i żywność. Handlowali drzewem (cedrami libańskimi), winem, oliwą, suszonymi rybami, złotem, niewolnikami i tkaninami barwionymi purpurą, miedzią. Potrafili wyrabiać przezroczyste szkło.

2. Kolonizacja fenicka – Fenicjanie zakładali swoje kolonie w całym basenie Morza Śródziemnego szukając ziem pod uprawę; zakładali również kolonie w pobliżu złóż poszukiwanych surowców. Kolonie fenickie powstały w Północnej Afryce, na południu Półwyspu Pirenejskiego oraz w Anglii. Najślawniejszą kolonią fenicką była Kartagina w pn. Afryce.

IZRAEL

1. Historia ludu Izraela

- Hebrajczycy to lud pochodzenia semickiego, tworzony przez 12 plemion. Hebrajczycy wywodzili swoją historię od Abrahama.
- około połowy II tys. p.n.e. **Abraham** opuścił miasto Ur (Mezopotamia) i dotarł ze swym ludem do ziemi Kanaan (Palestyna). Jego synem był Izaak, który miał syna Jakuba. Potomków Jakuba nazywano Izraelitami od jego przydomka **Izrael** („ten, który walczył z bogiem”).
- **Jakub** miał 12 synów, którzy ze względu na długoletni głód wywędrowali do Egiptu i osiedlili się w delcie Nilu. **Józef**, syn Jakuba, był wysokim urzędnikiem w administracji egipskiej. Po jego śmierci faraon zaczął zmuszać Izraelitów do budowy miasta (prawdopodobnie Tanis). Rozpoczął się okres prześladowania Hebrajczyków. (**Niewola egipska**)
- **Mojżesz** wyprowadził swój lud z Egiptu w XIII w. p.n.e., przeszedł przez Morze Czerwone i powrócił do Palestyny. Podczas tej wędrówki na Górze Synaj zawarł przymierze z Bogiem – Jahwe w zamian za przestrzeganie 10 przykazań obiecał im ziemię i władzę nad światem. Ziemią Obiecaną był Kanaan.
- Izraelici przybyli do Kanaanu (Palestyny) na przełomie XIII/XII w. p.n.e. Napotkali tam Filistynów, z którymi toczyli walki.
- w XI w. p.n.e. Hebrajczycy założyli państwo – powstało **Królestwo Izraela**. Biblia wymienia trzech królów: **Saula, Dawida** (1000 – 965 r. p.n.e. – król ten pokonał Filistynów; przypowieść o Dawidzie i Goliacie) oraz **Salomona** (965 – 932 r. p.n.e. – wybudował świątynię jerozolimską).
- po śmierci Salomona Królestwo rozpadło się na dwie części: Izrael (północna część) i Judę (południowa część)
- w 721 r. p.n.e. Izrael został podbity przez Asyryjczyków – upadło północne królestwo
- w 587 r. p.n.e. król Babilonii Nabuchodonozor II zdobył Jerozolimę (stolica Judy) i deportował ludność żydowską do Babilonii (**niewola babilońska**, budowa wieży Babel)

2. Religia żydowska

a) pojęcie „judaizm” - religia wyznawana przez Żydów mająca na celu zachowanie przez nich tożsamości i świadomości narodowej.

Judaizm jest pierwszą **religią monoteistyczną**, uznającą jedyne Boga, stwórcę całego świata. Za założyciela judaizmu uważa się Mojżesza, który żył ok. 1250 r. p.n.e. Zgodnie z wiarą Mojżesz zawarł przymierze między ludem Izraela a Bogiem na górze Synaj. Żydzi zostali uznani za naród wybrany i otrzymali wówczas od Jahwe 10 kamiennych tablic zawierających 10 przykazań bożych, których mieli przestrzegać.

b) system wierzeń:

- istnieje tylko jeden Bóg, który jest stwórcą świata i wszystkich zdarzeń. Jest to Jahwe
- Bóg jest bezcielesny (nie można przedstawiać wizerunku Boga), sprawiedliwy i miłosierny, wszechmocny i wszechobecny
- Bóg przekazuje prawdy wiary przez proroków, z których największym był Mojżesz
- Żydzi to naród wybrany, z którym Jahwe zawarł przymierze. Symbolem przymierza jest obrzezanie
- podstawą zbawienia jest postępowanie zgodnie z przykazaniami bożymi. Za grzech uznaje się: uznawanie innych bogów i modlenia się do posągów (bałwochwalstwo), bluźnierstwo, kazirodztwo, zabójstwo, kradzież, jedzenie mięsa wyrwanego z żywych zwierząt, łamanie prawa
- przekonanie o przyjściu Mesjasza,
- wiara we wskreszenie po śmierci, sąd ostateczny i życie wieczne w królestwie niebieskim
- jedyną świątynią, w której przebywa Jahwe jest świątynia jerozolimska zbudowana przez Salomona, syna Dawida; zburzona przez Rzymian w I w.n.e.
- Żydem jest tylko osoba urodzona z Żydówki

c) święte księgi judaizmu

Podstawą tej wiary jest **Tora**, która składa się z pięciu ksiąg:

- Księga Rodzaju (Genesis)
- Księga Wyjścia (Exodus)
- Księga Kapłanów (Leviticus)
- Księga Liczb (Numeri)
- Księga Powtórnego Prawa (Deuteronomium)

Komentarzem do Tory jest **Talmud** - zbiór norm szczegółowo regulujących życie wyznawców judaizmu. Obejmuje zbiór 63 ksiąg, usystematyzowany w 6 działów dotyczących: zasad utrzymania rytualnej czystości, zasad żywienia, obrzędów, zasad współżycia z innymi ludźmi itp.

Symbole judaizmu:

- gwiazda Dawida – gwiazda sześcioramienna
- menora – siedmioramienny świecznik wykonany z 1 bryły metalu

Organizacja

- brak hierarchii i centrum religijnego
- wyznawcy gromadzą się w gminach, które mają pełną autonomię.
- na czele gminy stoi rabin oraz kantor
- najważniejszymi budynkami w gminie są: synagoga (bożnica – miejsce modlitw), rytualna łaźnia oraz rytualna rzeźnia

PERSJA

1. Warunki geograficzne, surowce, zajęcia ludności:

- Persowie i Medowie byli ludami indoeuropejskimi, zamieszkującymi zachodnią część Płaskowyżu Irańskiego.

2. Rozwój terytorialny państwa perskiego

- Około 600 r.p.n.e. Persowie rozpoczęli epokę podbojów. Stolicą uczynili miasto Suzę.
- **Cyrus I Wielki** (558 – 529 p.n.e.) – pokonał Medów, podbił Lidę i jej władcę Krezusa (słynął z bogactwa; Lidia była pierwszym krajem, który wprowadził bite pieniądze z kruszcu). Następnie Cyrus podbił państwo nowobabilońskie i zdobył Babilon.
- **Kambyzes** (529-522) – podbił Egipt

- **Dariusz I Wielki** (485 – 465 p.n.e.) – rozszerzył wschodnie granice Persji aż po rzekę Indus. W 490 r.p.n.e. rozpoczął wojny z Grekami.
- **Kserkses** (485 – 465) – toczył wojny z Grekami 480-479 r.p.n.e., które przegrał. Nie udało mu się podbić Grecji. Kolonie greckie w Jonii uniezależniły się od Persji.
- **Dariusz III** (336 – 330) – ostatni król perski; został pokonany przez Aleksandra Macedońskiego, który podbił jego państwo.

Obszar imperium perskiego – na zachodzie granicą było Morze Egejskie, na północy Morze Czarne, Kaukaz, Jezioro Aralskie, na wschodzie rzeka Indus, a na południu Morze Arabskie, Zatoka Perska. W granicach Persji znalazła się cała Mezopotamia, Syria, Palestyna, Fenicja, Egipt, Azja Mniejsza.

3. System polityczny

- na czele państwa stał **monarcha despotyczny** – przyjął tytuł „król królów”. Był uważany za ziemskie wcielenie boga Ahura – mazdy. Król stanowił prawa, mianował urzędników, był najwyższym sędzią i wodzem
- państwo perskie dzieliło się na satrapie (okręgi administracyjne; każdą satrapią zarządzał satrapa mianowany przez króla). **Satrapa** zarządzał satrapią, ściągał podatki, dowodził wojskiem z danej satrapii
- tak olbrzymie imperium można było utrzymać dzięki znakomitym drogom (sławna droga królewska) oraz potężnej armii. trzonem armii byli tzw. „**nieśmiertelni**” – najlepsza formacja zbrojna rekrutowana tylko spośród Medów i Persów.

4. Mazdaizm

Religia perska była religią dualistyczną, opartą na odwiecznej walce dobra ze złem. Persowie wierzyli, że świat jest polem walki Dobra ze Złem. Czčili **Ahura – mazdę** („Pan Mądry”), który był utożsamiany z Dobrem. Stworzył on wszelkie rzeczy dobre i szlachetne. Wierzyli, że Ahura – mazda walczy z **Arymanem**, który był utożsamiany ze Złem.

Zasady mazdaizmu zostały ogłoszone przez **Zaratusztrę (Zoroastra)** ok. 600 r.p.n.e. Zgodnie z Zartusztrą człowiek swoim życiem może pomóc w walce ze Złem czyniąc dobre uczynki i nie kłamiąc („dobre myśli, dobre słowa, dobre czyny”)

Persowie nie budowali świątyń lecz składali ofiary na wzgórzach lub domach.